
L'adjectiu en l'estructura semàntica del text (ús obligatori o facultatiu)

per E. M. Wolf

En aquest article discutirem el problema de l'ús obligatori o facultatiu de l'adjectiu dins la frase nominal. Hi ha dues qüestions que fan que el problema sigui important: d'una banda, revela alguns trets semàntics de la frase nominal, com ara la semàntica del substantiu, les seves valències, els enllaços forts o febles entre el substantiu i l'adjectiu, etc.; de l'altra, afecta l'estructura del context en les seves manifestacions concretes, com ara la relació de la posició sintàctica de la frase nominal amb la seva semàntica, el paper de la proposició en l'estructura de l'oració, l'alternativa semàntica com a factor important per a l'ús de l'adjectiu, etc.¹

L'enllaç fort i l'enllaç feble entre els elements de la frase nominal

Sabem que el substantiu com a unitat sintàctica no necessita cap atribut per poder actuar dins l'oració. No és pas un fet casual que, quan es parla de les possibilitats de reducció de les unitats sintàctiques, la frase nominal serveixi com a exemple més evident (AN → N; cf. *la llet fresca* → *la llet* [l'e-

1. Tots aquests problemes es troben detalladament exposats a Wolf 1978.

xemple és de L. Bloomfield]). Però, investigant sobre l'ús de l'adjectiu en el context, podem veure que en molts casos l'adjectiu no pot ser eliminat sense variar o anul·lar el sentit de l'oració. Si perd l'adjectiu, la frase pot, a la vegada, perdre el sentit o canviar-lo essencialment. Pel que fa al context, l'adjectiu no serveix només d'apèndix del contingut semàntic de la frase, sinó que sovint n'és la part més important.

Analitzem les oracions següents:

(1) ¿Serà possible de «reconstruir-hi» *un cert aire paucasalenc?*
(S 77, 323),

cf. «*¿Serà possible de “reconstruir-hi” *un cert aire?*» —la frase no té sentit—;

(2) Tenien, emperò, fe en l'inesperat, el miracle que fulminà *la dolça monotonía* de llurs existències (VM 327),

cf. «que fulminà *la monotonía* de llurs existències» —la frase és natural—. En el primer cas l'adjectiu és obligatori, en el segon és facultatiu (malgrat que totes dues frases nominals es troben en la mateixa posició sintàctica, la de complement directe). L'enllaç del grup semàntic del primer cas, en què l'adjectiu és obligatori, l'anomenarem fort; en el segon, l'adjectiu és facultatiu i, per tant, tenim un enllaç feble. El tipus fort depèn en part, però no només, del significat del substantiu. Vegem, ara, exemples de substantius amb semàntica variada, on l'atribut és sempre necessari:

(3) ...tornar mentre hi hagués *un règim dictatorial* (S 76, 569),

cf. «*...tornar mentre hi hagués *un règim*»;

(4) La dificultat d'adaptar-se a *un ambient estrany* (S 76, 569),

cf. «*La dificultat d'adaptar-se a *un ambient*»;

(5) Altres universitaris... van haver de dedicar-se a *noves activitats* (S 76, 568),

cf. «*dedicar-se a *activitats*»;

(6) Les dones i els infants, *amb els homes vells*, van ser escampats ... *per tot el territori francès* (S 76, 567),

cf. «*Les dones i els infants, *amb els homes*, van ser escampats *per tot el territori*»;

(7) Això no és encara *una família desfeta* i hi haurà remei (VM 331),

cf. «Això no és encara *una família*» (la frase té un sentit diferent);

(8) Ara només faltaria que hi possessin els seus noms *amb rètols lluminosos* (FC 19),

cf. «que hi posessin els seus noms *amb rètols*» (la frase té un sentit diferent);

(9) El seu fill, sobretot *davant gent externa*, en parlar dels seus amics deia de qui eren fills (FC 17-8),

cf. «sobretot *davant gent*» (la frase té un sentit diferent);

(10) Al voltant, xalets, i fins *edificis alts* (S 77, 24),

cf. «*Al voltant, xalets, i fins *edificis*».

Com podem veure, tots aquests contextos són molt variats, tant en l'aspecte semàntic de l'oració com en el sintàctic.

A continuació tractarem de definir els factors més importants de què depenen aquests canvis. Primer de tot, cal dir que en els exemples que acabem de citar hi ha tipus semàntics de substantius ben variats (aire, règim, ambient, activitat, home, territori, família, rètol, gent, edifici) i d'adjectius (paucalenc, dictatorial, estrany, nova, vell, francès, desfet, extern, alt) en diferents posicions sintàctiques. Tots tenen, però, una propietat en comú: són atributs adjectivals que no poden ser eliminats. En tots aquests casos parlarem d'*enllaços forts* entre els elements de la frase nominal en un context determinat.

Els enllaços semàntics nominals, doncs, de la mateixa manera que els verbals, es divideixen en febles i forts. Als enllaços forts s'hi realitzen les valències fortes del substantiu que necessita una informació addicional per ser informatiu. El tipus d'enllaç depèn de la semàntica del substantiu, de la seva posició sintàctica, de la semàntica del predicat en què es troba lligada la frase nominal i del context.

És important de constatar que l'eliminació de l'adjectiu pot produir tres tipus de canvi semàntic en el context: 1) la frase sense adjectiu no té sentit (exemples 1, 3, 4, 5, 6, 10); 2) la frase canvia de sentit (exemples 7, 8, 9); 3) la frase conserva el seu sentit (exemple 2). Més endavant tractarem de mostrar quins són els factors més importants que condicionen els enllaços forts del substantiu amb l'adjectiu en el context i els diversos tipus de canvi semàntic.

Les valències semàntiques del substantiu

El paper de l'adjectiu en el text és determinat, en primer lloc, per les característiques del substantiu que determina. Sabem que hi ha sèries de substantius, «defectius» en l'aspecte semàntic, que tot sols no ens donen prou informació i que en la majoria dels contextos exigeixen atributs. Cf. per exemple, *direcció*:

En direcció contrària muntava un vell a damunt un aset (MV 330),

cf. «**en direcció* muntava un vell». Ull:

Finalment es ficava al llit i restava pensatiu i silenciós, *amb els ulls ben fixos* en la fosca de l'estança (FC 155),

cf. «*amb els ulls». Home:

Les indicacions de Lalo per tal de defensar-se de la pluja eren imitades *pels homes més actius* (CA 456),

cf. «*eren imitades *pels homes*». Hi podríem afegir mots com *relació, estat, posició, veu, persona*, i molts d'altres.

Cal subratllar que la força de les valències semàntiques és inversament proporcional al contingut semàntic del mot. Els mots més «buits» tenen les valències més fortes, i viceversa. Cf. l'oració següent: «Aquestes ceràmiques (es tracta de restes arqueològiques romanes de Portugal) proven *relacions comercials*, però no necessàriament *ocupació militar*». En aquest cas podríem prescindir de l'adjectiu *militar*, perquè el mot *ocupació* té per si sol prou contingut, però l'adjectiu *comercial* és necessari, perquè el mot *relació* té poc contingut propi i una valència semàntica forta. La paraula *ocupació* ja designa tota una situació, caracteritza el subjecte (que és l'ocupant) i l'objecte (l'ocupat) i en dóna elements de situació, mentre que el mot *relació* no diu res del subjecte (cf. «el qui ocupa» i «el qui té relació», respectivament) ni de l'objecte. Podem trobar d'altres parelles de mots amb propietats semblants: *existència-vida, obra-novella, contacte-amistat*, etc., el segon membre de les quals té més contingut i, per tant, valències menys fortes que el primer. De fet, hi ha més substantius amb valències fortes del que podria semblar a primer cop d'ull. Pertanyen a aquesta categoria gairebé tots els substantius-predicats semàntics que designen una acció o qualitat i, també, alguns substantius que designen objectes. Aquests substantius contribueixen al significat de l'oració quan els usem lligats amb altres paraules.

Els enllaços dels substantius amb altres mots del context depenen del significat d'aquests substantius, o, més exactament, de les valències semàntiques que té el substantiu. Aquestes valències es poden realitzar unint noms d'actants (si el substantiu és un predicat semàntic) i predicats de diferents tipus d'acció (verbs) i de qualitat (adjectius o construccions adjectivals). A més, hi ha també substantius amb sema relatiu que tenen valències relatives (part d'un tot, etc.).

Les valències semàntiques del substantiu es realitzen de diverses maneres: un objecte o una acció es lliga a un predicat que expressa acció (*el nen corre, comença a ploure*), o qualitat (*el nen és molt aplicat, el viatge era difícil*), o bé que mostra relacions entre objectes (*el viatge d'en Joan, el meu fill*, etc.). Una de les maneres més típiques de realitzar, el substantiu, les valències és amb el determinador anafòric (el pronom demostratiu, el possessiu o l'article). Tant la necessitat de rebre característiques qualitatives, com els enllaços del substantiu en el text depenen de les seves valències.

Substantius amb valències semàntiques fortes

Hi ha substantius que formen enllaços forts molt fàcilment. Aquests noms pertanyen, tal com ja hem esmentat, a dues categories: noms de classes d'objectes i de predicats. Caldria assenyalar que són diverses les causes que deter-

minen els enllaços forts entre els objectes i els predicats. Entre els noms d'objectes, els que tenen una tendència més clara cap als enllaços forts són les parts del cos i els noms de persona amb sentit generalitzat, així com també les parts d'un tot.

Una sèrie de substantius que necessiten determinadors són *els noms genèrics de persona*, per exemple: *persona, tipus, subjecte, individu, home, dona, jove*, etc. Aquests noms, que tots sols contenen trets semàntics molt generals (*humà, sexe, edat*), s'assemblen als elements anafòrics i, a més, en tenen característiques. En les posicions no predicatives fan una funció identificadora i es troben estretament lligats al context o a la situació que determina la seva referència. En les posicions predicatives, aquests mots tot sols hi resulten poc informatius, ja que formen enunciacions analítiques; en canvi, si es troben determinats serveixen de base per a un atribut, que és realment informatiu:

Vostè és una bona persona ≈ vostè és bona (FC 26).

Val a dir que els mots que ens aporten característiques informatives per a la classificació, com per exemple els noms de professió, poden aparèixer en posició predicativa sense atribut: en Joan era periodista. Tampoc no tenen sentit independent en la posició sintàctica d'atribut preposicional, ja que s'uneixen a la designació d'una persona, formant, així, una estructura analítica:

Quina mirada fa aquest homenet de bona persona (FC 26),

cf. «*quina mirada fa aquest homenet de persona».

La possibilitat d'eliminar l'adjectiu depèn de la funció general d'aquests substantius —si serveixen d'elements anafòrics no necessiten cap atribut, però si serveixen de predicats que caracteritzen una persona fan de base gramatical per a l'atribut:

Sempre m'ha paregut una allota molt llesta (FC 19).

En aquest cas l'adjectiu és el centre de la comunicació. Podríem prescindir del substantiu dient: «M'ha paregut molt llesta.» Un altre exemple, d'aquest tipus, seria:

La pujada era forta, dreta, el meu cor d'home sedentari picava ràpidament (BJ 291),

en què l'element informatiu és tota la frase nominal (*d'home sedentari*), i l'adjectiu és necessari, cf. «el meu cor d'home». Els trets distintius propis d'aquests substantius resulten rellevants, des del punt de vista de la comunicació, si presuposem una oposició semàntica del tipus *home/dona, jove/vell*, el *jove/la jove*, etc.

Les paraules d'aquest grup poden aparèixer sense atributs dins les oracions que parlen del sexe o de l'edat d'una persona («Van trucar a la porta. Era una dona») o bé les que actualitzen (sempre amb l'article indefinit) semes de qualitat: «És un home!» (és a dir, un home de veritat). En aquest cas, el substantiu serveix de predicat pròpiament (cf. «És tot un home!»).

Una altra sèrie de substantius que pertany al mateix tipus de valències fortes és el que denominem *grups de persones*, i que ens cal concretar; exemples: *grup, gent, el comú*, etc. Una altra sèrie de substantius amb propietats semblants són *els noms genèrics de coses*, que també són anàlegs a alguns pronoms; cf. *cosa, objecte, obra*, etc. Aquests o bé funcionen com a elements anafòrics i tenen la seva referència en el context, o bé serveixen de base dels atributs en aquelles construccions on no tenen funció referencial:

Però veia que allò era *molt poca cosa* (FC 155).

No el deixi conversar amb ningú. Són *coses molt delicades* (VM 333).

En aquestes frases, l'adjectiu hi ha de ser sempre obligatòriament.

També formen una sèrie de mots amb enllaç atributiu fort els substantius que designen parts del cos. L'ús obligatori o facultatiu dels seus atributs depèn, primer de tot, de la realitat (de «l'estructura de l'univers»). Les combinacions del tipus *l'home d'ulls negres* i *l'home de barba negra* (mentre que la primera no té sentit sense adjectiu, la segona sí) són diferents, perquè tots els homes del món natural tenen ulls, però no tots tenen barba. Les parts del cos són atributs indispensables d'una persona, i si en donem una informació d'existència produeix una construcció semblant a l'analítica: *l'home té ulls, mans, cap*, etc. Per la mateixa raó, l'adjectiu és necessari en les frases amb el verb *tenir*: «té ulls *negres*».

Hem de notar, però, que en una situació especial, on hi hagués l'alternativa d'*homes amb ulls* i d'*homes sense ulls*, la frase sense atribut pot tenir sentit.

Els mots que designen parts del cos es troben sintàcticament lligats als mots que es refereixen a la persona i en realitzen el sema relatiu i la caracteritzen.

En una frase en què aquests mots serveixin d'actant independent, no ens caldrà cap atribut.

Si fem ara una comparació entre una sèrie d'exemples i el mot *ull*, veurem que aquest mot necessita un adjectiu quan semànticament i sintàcticament es troba lligat a la designació de l'estat d'una persona o bé en la designació de l'acció típica (els verbs *veure, mirar, notar*, etc.). Si, en canvi, funciona com a actant independent, no necessita cap atribut. Exemples:

La va mirar *amb els ulls clucs* (...);

cf. «*la va mirar *amb els ulls*» (la frase no té sentit).

Té uns ulls blau cel vius, calents, que estenen una mirada de curiositat a través d'*unes parpelles postisses* (FC 151);

cf. «*té uns ulls» (la frase no és informativa); cf. també «*Estenen una mirada a través d'*unes parpelles*».

L'endemà, tothom tingué el deler de visitar el cementiri per mirar-se'l *amb uns altres ulls* (CA 460);

cf. «*mirar-se'l *amb ulls*» (el mot *ulls* és l'actant típic del verb *mirar*, la frase sense atribut no té sentit, ja ho veurem més endavant).

Però a

Tots abaixaren *els ulls* (CA 480),

l'adjectiu no és necessari, perquè el centre de la comunicació és la mateixa acció i l'adjectiu no s'enquadra al context; cf. «*tots abaixaren *els ulls blaus*» (en aquest cas l'adjectiu sembla poc natural). Els mots, doncs, que designen les parts del cos o l'acció d'una persona, si van acompanyats de l'adjectiu, serveixen per caracteritzar la persona; sense adjectiu, però, serveixen d'actant d'una acció; cf. també:

Una veu excitada irrompé que la camisa era d'en Jaume (VM 329),
La pageseta que el servia demanà *en veu baixa* (VM 325).

Al primer exemple l'adjectiu és facultatiu; al segon, en canvi, és obligatori. En el primer cas és possible de dir: «*una veu irrompé*»; però en «*una persona irrompé amb veu excitada*» l'adjectiu és obligatori perquè caracteritza l'acció.

Així doncs, l'oració no perd sentit si eliminem l'adjectiu del grup nominal que es troba en posició de subjecte (una veu excitada), ja que el subjecte *veu* va lligat al predicat «irrompé» i, d'aquesta manera, entra dins l'estructura semàntica de l'oració com a actant, formant una construcció semànticament vàlida. Per això, en posició de subjecte, els mots amb valències semàntiques fortes no necessiten atributs obligatoris. El mateix mot *veu*, però, en posició de complement circumstancial, necessita un atribut perquè tot sol designa una característica o una acció no informativa d'una persona (cf. «*demanar amb veu*», la idea de l'actant *veu* entra en l'estructura semàntica del verb *demanar*) i no té cap enllaç amb altres mots que puguin completar aquesta falta de sentit, a excepció de l'atribut. Per aquest fet l'adjectiu és sintàcticament obligatori en aquesta posició. És important d'assenyalar, però, que el substantiu que per si sol designi qualitat no necessita cap atribut: cf. «ho demanà amb por».

Podem fer una altra sèrie semblant a la precedent amb mots que designin *parts inherents a objectes*: cambra-sostre, casa-paret, cigarreta-fum; cf. «a la cambra de *sostre baix*»; però és impossible: «*a la cambra de *sostre*»; cf. també: «Va acostar-se a una casa que tenia *les portes obertes*», cf. «*va acostar-se a una casa que tenia *les portes*». La combinació que fa esment, només, de l'existència d'aquesta part de l'objecte no és informativa, ja que la seva realització la presuposa la realitat («l'univers»).

Els *noms qualificadors* que es refereixen a diverses esferes de l'univers formen un altre tipus de substantius que exigeixen un atribut qualificatiu, ja que expressen característiques molt generals i el seu sentit ha de ser concretat.

Els substantius *classificadors de lloc*, com *terra, lloc, regió, zona*, etc., també tenen valències semàntiques fortes:

Vaig passar tres dies llargs al Vendrell per respirar l'atmosfera *dels llocs guimeranians* (S 77, 23),

cf. «*l'atmosfera *dels llocs*» no té prou sentit, però podríem dir «*d'aquests llocs*», concretant el substantiu amb un element anafòric. Un altre exemple seria:

Van marcar damunt del mapa un semicercle que comprenia *dues zones industrials* (CA 475),

cf. «*que comprenia zones» (el substantiu necessita ser concretat).

Una altra sèrie semblant a l'anterior, la componen els mots *classificadors de temps*: *dia, any, etapa, època*, etc., que necessiten atributs quan entren en construccions amb sema temporal:

El mateix va passar a Veneçuela *en una etapa posterior* (S 76, 567).

Aquesta oració necessita un concretador temporal o qualificatiu. Cf. un altre exemple en què no podem prescindir de l'adjectiu:

Els nens, que ignoraven les esplendors *d'èpoques passades*, es divertien amb el que tenien a mà (CA 455),

cf. «*les esplendors *d'èpoques*». Però si el nom temporal és qualificatiu (cf. «*el passat*»), la frase té sentit amb la mateixa construcció sintàctica: «ignoraven les esplendors *del passat*»; cf. també: «*recordar el temps*» —que no té prou sentit— i «*recordar el temps passat*» o «*el passat*» —que és una frase semànticament ben feta—. Cf. també:

Ara, des de fa *una temporada grossa*, veu que la gent parla de la bellesa de la tardor i del mar (FC 16).

Com a les sèries precedents, el substantiu classificador local o temporal pot prescindir de l'adjectiu en el cas que ocupi la posició d'actant independent i que rebí la informació necessària del predicat (cf. «el dia és plujós», «l'època era esplèndida») o bé dels enllaços anafòrics («sempre recordo *aquell dia, aquella època*»).

Pertanyen a aquest tipus predicatiu de classificadors —que és molt gran— sèries de mots amb un sentit predicatiu pròpiament dit. Aquestes paraules no fan referència a cap acció, procés o qualitat concrets, sinó que designen *classes genèriques* de predicats. Són mots com ara *situació, posició, direcció, ambient, expressió, relació, tendència, estat, sentit, circumstàncies, estil, cantó, tret, tipus, caràcter, ordre, categoria, origen, espècie, mode, grau, manera, varietat, sèrie, gènere*, etc.

Totes aquestes paraules designen categories de relacions, d'estats i de característiques. Formen sèries de classificadors que es refereixen a diversos aspectes de la realitat i inclouen pràcticament tot el món natural i social. Necessiten característiques qualificatives. En aquest grup trobem mots de *l'esfera personal* que ens donen les característiques generals d'una persona, tant psicològiques com d'altres tipus; cf.: *costums, humor, aspecte, origen, aire, expressió*, etc.

Constitueixen una subclasse d'aquesta categoria els mots que designen *accions psíquiques*, com ara *idea, pensament, opinió*, i les designacions del *discurs*: *mots, expressions*, etc. Hi ha també alguns mots d'acció que no són classificadors, però que designen una acció relativa (d'una persona cap a una altra) que pot tenir característiques qualificatives; cf. *acollida* (bona/mala), *resposta* (positiva/negativa), *nota* (bona/mala), etc.:

Sé que va tenir *bona acollença* entre diversos escriptors catalans (S 77, 29).

Les paraules amb semes de *paràmetres quantitatus* formen una sèrie especial, ja que exigeixen atributs quantitatus o qualificatius: *mida, temperatura, preu, alçada*, etc. (gran/petit, alt/baix, etc.):

Lupe, l'esposa de Nevares, aprofità pots de metall *de diverses mides* per a plantar-hi flors (CA 453).

Alguns substantius amb sentit paramètric contenen un sema «molt»: *distància, temps*, etc. Aquests mots reben el sentit contrari si els combinem amb els adjectius que signifiquen «poc», *cf. a poca distància - a distància*:

Tot ha estat qüestió *de poc temps* (FC 15);

cf. «tot ha estat qüestió de temps».

L'amo en Mils es volia tornar a casar amb una allota, *de no molt bona anomenada* (VM 322),

cf. «una allota d'anomenada».

Una altra sèrie, pròxima a la precedent, la trobem formada per mots que pressuposen *càlcul* o *compte*, com *grau, pis, acte, escena*, etc.

Les paraules que pertanyen a totes aquestes sèries tenen valències semàntiques fortes i s'uneixen amb atributs qualificatius que els donen característiques concretes:

La comprensió de les paraules de Nevares els guiava els pensaments cap a *una direcció insospitada* (CA 459);
Palma Nova oferia *un aspecte desolador* (FC 157).

Els mots d'aquest grup, per exemple el mot *expressió*, que no designa pròpiament una qualitat, sinó un tipus de qualitat, han de ser concretats (*cf. «l'expressió alegre/trista»*) i paraules qualificatives com *alegria/tristesia*, que contenen semes qualificatius en la seva pròpia estructura). Si ens fixem en l'exemple següent,

El defecte general era *la presumpció i la tendència doctrinària*,

veurem que són dues frases nominals sintàcticament i semànticament paral·leles, l'una formada per un sol mot («*la presumpció*») i l'altra formada per un grup adjectival («*la tendència doctrinària*») amb significat qualificatiu. En aquest cas, el substantiu amb un sema qualificatiu i el substantiu més un adjectiu tenen el mateix paper en el context. L'adjectiu, és clar, és obligatori, ja que si no hi fos (*cf. «el defecte general era la presumpció i la tendència»*) la frase no tindria prou sentit. *Cf. també:*

Semblen ben bé reines amb el seu vestit i el seu aire de grandesa.

En aquesta oració hi ha dos substantius en la mateixa posició sintàctica, *vestit* i *aire*, l'un (*vestit*) és informatiu, mentre que l'altre (*aire*) és un predicat semàntic classificador que ha de ser concretat. Cal que notem que un predicat

que té semes qualificatius pot aparèixer sense atribut en el mateix context, cf. «Sembren ben bé reines amb *el seu vestit i la seva altivesa*». Cf. també:

Els comentaris revelen *una clara ambivalència* envers la víctima (VM 320).

Malgrat ésser abstracte, en aquest cas, el substantiu té sentit qualificatiu i, per tant, l'adjectiu és facultatiu: revelen *una ambivalència* envers la víctima.

Gairebé tots els mots d'aquest tipus tenen també d'altres característiques que els uneixen a una categoria especial; no es troben lligats a la designació de l'agent actiu, el seu actant principal és el subjecte no actiu al qual pertany la caracterització (correspon al datiu en l'esquema de casos de Ch. Fillmore) (Fillmore, 1968). Aquestes paraules s'uneixen fàcilment amb un possessiu que es refereixi a l'actant, cf. *el seu estat, la seva situació, la seva relació*, etc., i amb un demostratiu que les concreti en una determinada situació: *aquest estat, aquesta situació, aquestes relacions*, etc. Les construccions amb adjectiu obligatori són típiques de tots aquests mots:

Me pareix *una concepció molt primitiva*, don Toni (VM 325).

El mot *concepció* mateix pot ampliar la seva valència potencial de diverses maneres: «La concepció és primitiva»; «No m'agrada *aquesta concepció*» (la concretació es troba en el context); «Ell em va explicar *la seva concepció*» (cas en què en lloc d'un atribut qualificatiu hi ha un possessiu que designa l'actant). De fet, el substantiu es pot lligar, també, a una frase restrictiva que contingui tots els tipus de complements semàntics (actant, qualitat o relació anafòrica).

Fixem-nos ara en els dos exemples següents:

Era *un dia fred de tardor* (FC 157);

Sota la llum d'*un dia clar*, tot fa bonic (CA 453).

En el primer cas l'oració sense atribut no té cap sentit: «*era *un dia*» (el substantiu fa de classificador). En el segon, però, sembla que puguem eliminar l'adjectiu perquè el mot *dia* ja conté el sema «llum» (en contraposició a *nit*, que simbolitza «foscor»); cf. «sota *la llum del dia*, tot fa bonic» (oració en què el mot *dia* fa de qualificador).

Evidentment, totes aquestes relacions atributives es donen en unes determinades posicions sintàctiques en què el substantiu no té altres concretadors, mentre que la necessitat de tenir-los és determinada per la semàntica del substantiu. Els mots de semàntica més concreta, que contenen semes qualificatius, no necessiten cap atribut en les mateixes posicions sintàctiques. Les posicions més típiques d'aquests mots són les de membre predicatiu i de complement circumstancial. En posició predicativa aquests mots tenen prou sentit perquè aquesta posició exigeixi una classificació concreta («és *professor*») o bé una qualificació també concreta («és *una revelació*», «és *un desastre*», etc.). Els mots que acabem d'esmentar no poden fer ni de classificadors ni de qualificadors, perquè, encara que designin un tipus de classificació o de qualificació, no ho concreten. Quan fan la funció de complement circumstancial designen

l'aspecte al qual pertany la característica, però no ho fan d'una manera concreta. Cf. els exemples següents:

Era *una postura incòmoda* (FC 155-56),

cf. «*era una postura»;

La terra, per a ells, era *una matèria enemiga*, plena de brutícia i d'incomoditats;

però cf. «la terra, per a ells, era una *brutícia*»;

Aquests altres dos senyors s'han portat d'una manera incorrecta (FC 30);

Molts van refer la seva vida, en general en bones condicions (S 76, 567),

cf. «*en general en condicions».

Una altra posició, encara, típica d'aquests mots, és la de complement directe, en la qual formen expressions de qualitat. Sense cap adjectiu no tenen prou sentit:

I com que Lalo posseïa *una primària aptitud social*, l'escoltaven respectuosament... (CA 456),

cf. «*Lalo posseïa una *aptitud*»;

Si el castigam cometem amb ell *una mala acció* (VM 323),

cf. «*cometem amb ell *una acció*». De tota manera, aquests mots poden ser independents, sense l'atribut, quan es troben en posició de subjecte, ja que en aquest cas o bé és el predicat o bé són els determinadors deíctics i anafòrics allò que els caracteritza: «Aquesta (la seva) acció era dolenta.»

Hi ha també altres sèries de substantius classificadors amb valències atributives fortes. En totes l'atribut obligatori depèn, tal com ja hem dit abans, de la semàntica del mot, de les seves valències qualificatives i de la seva posició sintàctica, que obliga el substantiu a realitzar les seves valències mitjançant un adjectiu atributiu.

Fins aquí podem veure que els substantius que pertanyen a les sèries de mots amb valències semàntiques fortes tenen un tret comú: són classificadors, però no designen una classe concreta, ni tampoc poden fer de qualificadors perquè no designen cap qualitat concreta.

La frase nominal i el predicat

L'ús obligatori de l'adjectiu pot ésser condicionat per la semàntica del predicat, és a dir, per la concordança semàntica del grup nominal amb el predicat. Com a casos més evidents tenim les combinacions del predicat amb el substantiu que designa l'actant o la circumstància pressuposada pel verb: *caminar amb*

passos, parlar amb veu, dir amb paraules, etc. (cf. frases nominals: *persona amb ulls, cap*, etc.). L'adjectiu, en aquests casos, és l'element informatiu:

Abans que botassin del cotxe els donà la nova *amb sis paraules tràgiques* (VM 319),

cf. «*donà la nova *amb paraules*» no té cap sentit;

Replicà *en veu molt baixa* el senyor (VM 324),

cf. «*replicà *en veu*». Les construccions de tipus analític, el verb i el substantiu de les quals designen una única acció, són una altra mena de combinacions de verb i substantiu que necessita atribut. En aquests casos el substantiu pot servir com a base gramatical de l'atribut; cf. *fer, seguir, portar una vida, fer una expressió de*, etc. Hi ha altres classes de verbs que tenen, com a fet característic, el complement amb un atribut qualificatiu. Són verbs amb valències semàntiques qualificatives que necessiten una designació de qualitat en la frase de complementació. Hi pertanyen verbs del tipus *fer-se, convertir-se*, etc., cf.

Tots dos... cimejaven prou per convertir-se *en figures representatives* (S 77, 25),

cf. «*per convertir-se *en figures*». En les oracions amb el predicat causatiu i l'adjectiu que expressi la causa, hi trobem una relació especial entre el verb i la frase nominal. Són oracions amb verbs afectius, del tipus *encisar, astorar, esporuguir*, o pròpiament causatius com *obligar, fer* i d'altres. Cf.

Les paraules amenaçadores el feren escriuir.

En aquesta oració l'atribut *amenaçador* designa la causa; cf. també:

Un somriure trist aombrà la cara de la dona,

és a dir, «*el somriure li va fer aombrar la cara perquè era trist*». La relació causativa expressada per l'adjectiu pot aparèixer, també, en altres menes de contextos:

Però aquesta explicació és massa senzilla per *l'esperit un poc melodramàtic* d'alguns jutges (VM 331),

cf. «l'explicació és senzilla *perquè l'esperit d'alguns jutges és un poc melodramàtic*».

La concordança semàntica de la frase nominal amb el verb és especialment important quan la frase va directament lligada al verb, és a dir, quan es troba en la posició sintàctica de subjecte o d'objecte directe. És important de constatar que un determinat predicat pot ser verídic en relació amb una classe limitada d'objectes i pot no ser-ho en relació amb una classe més àmplia: cf.

Les cases velles no són còmodes.

LLavors, podem dir que l'adjectiu que hi ha a la frase nominal en posició de subjecte alguns cops és necessari perquè limita la classe d'objectes a què es refereix el predicat. En aquests casos, podem interpretar també l'adjectiu com l'element que expressa una condició necessària per a la veracitat de l'oració: «*Les cases, si són velles, no són còmodes.*» Aquest fenomen afecta uns determinats tipus semàntics de predicats, particularment predicats qualificadors que fan referència a *propietats generals* dels subjectes.

Entre les oracions que fan al·lusió a *classes restringides* podem esmentar les d'introducció, és a dir, les que introdueixen una classe determinada d'objectes al context. Els verbs de moviment en són característics:

Cada dia arribava *gent desconeguda* a Palma Nova (FC 157);
Han vingut *les autoritats locals*, les representacions i els cònsols estrangers (BG, II, 224).

Si eliminem l'adjectiu, canviem l'extensió de la classe d'objectes i, per tant, l'oració sense atribut tracta d'una altra classe d'objectes. De fet, una classe restringida d'objectes pot aparèixer en qualsevol tipus d'oració amb verbs molt diferents:

Ell comença a dubtar *del seu sentit pràctic* (FC 20).

En aquest cas la frase sense atribut té un altre sentit, es refereix a una qualitat més general (*sentit-sentit pràctic*). Cf. un altre exemple:

Les malalties infantils ocasionades per la mullena es van generalitzar (CA 458).

Si eliminem l'adjectiu *infantil* obtenim una frase que parla d'una altra mena de coses i que pot ser falsa si la restricció expressada per l'adjectiu en condiciona la veracitat. Encara més representatiu en aquest sentit és l'exemple següent, en el qual les subclasses de la classe general (la revolució) es contraposen en el mateix context:

Aquest cambrer significa el poble explotat: *revolució social*... Du-rem endavant dues revolucions més: la religiosa i la sexual... I ¿què trobau, si feim *revolució familiar*? (FC 29).

De fet, en aquesta mena d'oracions només podem distingir l'adjectiu obligatori a base de la realitat. Cf. l'exemple següent, en què els adjectius no són obligatoris:

Uns núvols lleugers i molt difuminats es volien apoderar del cel.

Ja hem vist que l'ús obligatori o facultatiu de l'adjectiu depèn de la semàntica del substantiu, centre i base gramatical de la frase nominal i de la concordança semàntica de la frase nominal amb el verb. Però hi ha d'altres factors que influeixen en l'ús de l'adjectiu i que no sols afecten la frase nominal o la frase nominal i el verb, sinó tota l'oració i, a més, les relacions semàntiques de l'oració amb el context. Entre aquests factors, que són força nom-

brosos, prestarem especialment atenció als més importants, que són la pressuposició, l'alternativa semàntica i els enllaços de l'adjectiu amb el context.

Pressuposició. El paper de la pressuposició es veu molt clarament als exemples següents, en els quals l'eliminació de l'adjectiu comporta un altre tipus de pressuposició:

Havia aparegut *un nou horitzó* a la seva vida: els diners, la riquesa (FC 158).

La pressuposició, en aquest cas, és que abans hi havia algun horitzó i que ara n'hi ha un de diferent. La frase sense adjectiu («havia aparegut *un horitzó* a la seva vida»), en canvi, pressuposa que abans no n'hi havia cap, per la qual cosa en el mateix context pot ser falsa.

L'endemà vaig fer *el meu habitual passeig* fins al Jonquet (PP, 297).

La frase sense adjectius no pressuposa pas que abans fes o no fes aquestes passejades, mentre que amb els adjectius com a base hi ha la pressuposició que abans es passejava. Cf. també:

Eren uns estalvis damunt dels quals no es fomentava cap esperança *d'un futur millor* (FC 153).

Aquesta frase pressuposa que sempre hi ha esperança en el futur; el que hi ha d'informatiu és «*un futur millor*». Vegem-ne d'altres exemples en què l'eliminació de l'atribut fa aparèixer pressuposicions diferents, amb les quals el predicat, que era vertader amb les pressuposicions inicials, ha passat a ser fals:

No té *cap vocació definida* (NC 497).

L'oració diu que no té cap vocació definida, amb la qual cosa es pressuposa que en té alguna, i no que no en tingui cap de cap mena (cf. sense adjectiu: «no té *cap vocació*»).

En tots aquests casos l'eliminació de l'adjectiu fa canviar l'extensió de la classe de coses o qualitats de què parlem i el predicat deixa de ser vertader. De fet, aquí el problema de l'atribut obligatori/facultatiu va lligat amb la realitat, «el quadre de l'univers», i sembla que no el podem definir amb regles estrictament lingüístiques.

Alternativa semàntica. El paper de l'adjectiu en el context és relacionat amb les alternatives implícites que hi ha al context, que depenen del significat del substantiu, del context i del «panorama de l'univers». Els elements implicats s'eliminen en el procés de formació de l'oració. Representen una sèrie de possibilitats semàntiques per escollir (operació d'eliminació contrastiva, OEC en la teoria del lingüista polonès A. Boguslawski). Analitzem l'exemple següent:

De ben jove collabora *a revistes locals* (NC 257).

En aquest cas l'adjectiu *local* és obligatori; si l'eliminem, l'oració canvia de sentit: cf. «De ben jove collabora a revistes». Sense adjectiu, aquesta oració també té sentit, però vol dir una altra cosa; això ho podem comprovar si revelem alternatives corresponents. Al primer cas, l'alternativa és la següent: col·labora a revistes locals i no, diguem-ne, centrals; i en el segon: col·labora a revistes i no a diaris o a una editora de llibres. En aquests casos, doncs, entren en joc els coneixements dels parlants, que provenen del text o de l'«univers» i que permeten de saber les possibles alternatives per a cada element de l'oració. El parlant sempre pot fer aquesta elecció quan té dues o, com en la majoria dels casos, una sèrie de possibilitats. Si la sèrie inclou la restricció introduïda per l'adjectiu, aquest es fa obligatori, o, si no, és facultatiu.

Cf. un exemple més:

El fotògraf havia vingut *d'un poble veïnat* (FC 31).

Si eliminem l'adjectiu tenim: «El fotògraf havia vingut *d'un poble*», que vol dir que ha vingut d'un poble i no, en canvi, de la capital, etc. L'adjectiu és, doncs, l'element informatiu. Vegem-ne un altre exemple del mateix tipus:

Els grups desfilaven davant d'ells amb rapidesa i entraven al cementiri *per una gran porta reixada* (CA 455).

Eliminant-ne els atributs, tindrem: «entraven *per una porta*», oració que pressuposa que podien entrar saltant la tanca, la reixa, etc. En aquest cas, com en els precedents, no és informatiu el substantiu pròpiament, sinó tot el grup nominal, perquè no pressuposem cap element alternatiu per al substantiu.

Les frases que designen objectes o les seves parts constitueixen un cas especial. Solen ser pròpies de les descripcions i d'altres tipus de contextos. La realitat fa que es pressuposi l'existència de les parts de l'objecte. Els mots corresponents s'introdueixen per designar les qualitats i no per mencionar-ne les parts:

L'instint l'inclinava cap a la casa sòlida i, pel seu gust, hauria viscut voltat de pedra, protegit *per parets gruixudes, amb poques finestres* i, potser, *amb una sola entrada* (CA 456).

Pressuposem el fet que una casa té parets, finestres i entrada, i la frase que només comunicui això no és informativa.

L'exemple que acabem de citar fa notar un aspecte més en l'ús de la frase nominal. El sentit quantificatiu de l'atribut pot entrar en conflicte amb la significació del substantiu o de tota la situació, especialment si la quantificació té el signe — («poc»). En aquest cas l'atribut és necessari; sense aquest, canvia el significat del grup nominal; cf. «*amb finestres*», en què accentuem que *hi ha* finestres i que *n'hi pot haver moltes* (l'alternativa - sense finestres) i *amb poques finestres*, que té el sentit contrari (l'alternativa - moltes finestres).

La segona frase nominal, «*amb una sola entrada*», té l'alternativa: *amb més d'una entrada*, mentre que aquesta mateixa frase sense atribut, *i potser amb una entrada*, pressuposa que la casa podia ser sense entrada. De fet, en tots dos casos l'alternativa que hi ha i les pressuposicions corresponents són diferents: *més d'una entrada*, en el primer cas, i *cap entrada*, en el segon. Hem de remar-

car que en una situació especial (de guerra, construcció, terratrèmol, etc.) aquesta mena de frases sense atribut poden tenir sentit: Hem anat a un poble i una de les cases tenia *parets, finestres i porta*. La mateixa frase en una altra situació no és informativa.

Fixem-nos, també, en l'exemple següent:

Sempre els impressionava pensar en la impossibilitat ... de tenir *uns murs espessos, un sostre impermeable i un sòl eixut* (CA 456).

En aquest cas es tracta de la impossibilitat de tenir objectes amb qualitats definides *murs-espessos, sostre-impermeable, sòl-eixut*. Les mateixes frases sense atributs fan referència no a qualitats, sinó a objectes, i canvien, així, el sentit de l'oració, que passa a ser una enunciació sobre els mateixos objectes i no sobre les seves qualitats.

Cal dir que el problema de l'adjectiu obligatori/facultatiu no depèn pas directament de la seva posició (pre-posició o postposició), sinó que pot ser obligatori o facultatiu en ambdues posicions. Hem de tenir en compte que la base de l'alternativa, com en els casos precedents, no és l'adjectiu, sinó el substantiu (*cf.* el sentit del grup nominal aïllat de l'últim exemple). L'adjectiu és obligatori si el substantiu no pressuposa una alternativa que faci informativa l'enunciació en un determinat context.

Dins les diverses varietats semàntiques de les oracions en què l'ús obligatori de l'adjectiu és determinat per la pressuposició i l'alternativa, podem esmentar-ne dos casos típics.

1) Quan la informació sobre la qualitat de l'acció esdevé una informació sobre la mateixa acció:

Ha hecho *declaraciones contradictorias* —digué el civil, en castellà (VM 334);

cf. fer declaracions i fer declaracions contradictòries (és a dir, les declaracions que ha fet són contradictòries): la part informativa de l'acte de comunicació és l'atribut, el fet que la declaració sigui contradictòria. *Cf.* també:

L'amic Rafael Tasis ... havia escrit a l'alcalde Porcioles ... i n'havia rebut *una resposta cortesa, evasiva i dilatòria* (S 77, 29).

En aquest context es tracta de la característica de la resposta. Sense els adjectius, l'oració comunica quelcom sobre la mateixa acció. En aquest cas, però, les pressuposicions i l'alternativa són diferents. Les suposicions del text són que la resposta havia d'arribar i se'ns informa de les seves característiques. L'alternativa és que la resposta podia ésser diferent, no «*cortesa, evasiva, i dilatòria*», sinó *clara, decisiva*, etc. La frase sense adjectius té unes altres pressuposicions que es refereixen a l'acció: la resposta podia *arribar o no arribar*. *Cf.* també:

Escriu el seu poble expressament, *malgrat la naixença canària de Guimerà*,

és a dir, malgrat el fet que Guimerà *hagués nascut a Canàries*, i no malgrat el fet que Guimerà *nasqué*, que n'és la part pressupositiva.

2) Quan la frase que caracteritza una persona o una cosa esdevé una frase classificadora:

És *un dels seus millors col·laboradors* (FC 27);

cf. «*un dels col·laboradors*», que informa sobre la classe de persones a què pertany el subjecte i no de la seva qualitat com a representant d'aquesta classe. Un altre exemple seria:

Crec que aquesta casa és *un monument artístic* (FC 19);

cf. «Crec que aquesta casa és *un monument*»; oració que no vol pas dir que la casa sigui un monument, sinó que és «*un monument artístic*».

Les relacions contextuals. Per acabar, cal assenyalar també els casos en què l'atribut obligatori depèn de les relacions contextuals. Cf. els exemples següents, en els quals les relacions contextuals es refereixen directament a l'atribut (és important de constatar que sovint aquestes relacions són causatives):

El comte de Morphy li retirà la pensió, i aleshores començaren *els anys heroics* de París (S 77, 25).

Heroics perquè el comte li retirà la pensió.

L'organista desitjava per al seu fill *un ofici no tan atzarós*: volia que fos fuster (S 77, 23).

Fuster no li semblava cap ofici atzarós. Cf. també la frase el·líptica en què l'adjectiu és la base semàntica:

Uns nous valors han vengut a substituir *els d'abans* (FC 20).

Podem veure, doncs, que les relacions contextuals de l'adjectiu poden ser molt variades. En l'oració següent l'adjectiu *brillant* és centre de concordança semàntica de tota una sèrie d'elements del context:

L'arquitectura infantil que s'alçava ràpidament *amb fragments brillants* que reflectien el sol i ferien els ulls, enlluernant la gent (CA 453).

L'adjectiu *brillants* té un sentit causatiu: uns fragments reflectien el sol i ferien els ulls, enlluernant la gent perquè eren *brillants*.

De fet, però, les relacions d'aquest tipus depenen del context i poden ser molt variades. Cal dir, però, que, en aquests casos, no és tota la frase nominal, sinó només l'adjectiu, allò que serveix de base per a les relacions contextuals, cosa que el fa obligatori.

Tornant als exemples que hem esmentat al començament de l'article, podem explicar en cadascun dels casos per què l'adjectiu és obligatori.

A l'exemple (1) («reconstruir-hi» *un cert aire paucasalenc*) el mot *aire* no seria informatiu sense atribut i sense relacions anafòriques. A l'exemple (2)

(«...que fulminà la dolça monotonia de llurs existències») l'adjectiu és facultatiu perquè el substantiu *la monotonia* té un sentit qualificatiu propi i el defineix un altre substantiu que designa l'actant a qui es refereix la característica. Així, doncs, aquesta frase té «prou sentit» sense adjectiu.

A l'oració (3), la frase nominal («un règim dictatorial») designa una subclasse que no coincideix amb la classe més àmplia (el règim pot ser dictatorial, constitucional, etc.). Es troba lligada al predicat existencial i no té cap enllaç amb el context que pugui concretar el substantiu. Per aquest fet la frase no pot prescindir de l'atribut. A l'exemple (4) («adaptar-se a un ambient estrany»), l'adjectiu és necessari perquè el verb *adaptar-se* necessita un sema qualificatiu a la frase que fa de complement; aquesta frase no té cap enllaç amb el context que pugui explicar de quin ambient es tracta (cf. «adaptar-se a aquest ambient»). El mot *ambient*, a la vegada, pertany a una sèrie de mots que tenen valències semàntiques qualificatives, però que elles mateixes no expressen la qualitat concreta, sinó que són qualificadores (l'ambient pot ser estrany, agradable, etc.). Això mateix passa a l'oració (5), en la qual el verb *dedicar-se*, que demana l'objecte concretat (dedicar-se als estudis, o a aquestes activitats, etc.), es combina amb el substantiu classificador *activitats*, que no conté ni cap sema qualificatiu ni cap actant concret (cf. «dedicar-se a aquestes activitats» o «a les seves activitats habituals», i no *a activitats en general).

A l'oració (6), es tracta de classes restrictives: «els homes vells» i «el territori francès». L'oració no és vertadera en relació amb la classe més àmplia: els homes. El mot *territori* sense l'adjectiu no concreta prou perquè la frase tingui sentit, això fa que hàgim de preguntar-nos de quin territori es tracta.

A l'oració (7) l'eliminació de l'adjectiu comporta un canvi radical en el sentit; cf. «Això no és encara una família desfeta» i «això no és encara una família». La causa d'aquest canvi és la semàntica de l'adjectiu. Si eliminem els adjectius que tenen el sentit de falsedat o d'irrealitat (fals, erroni, irreal, fictici i d'altres) o bé de destrucció (liquidat, desfet, etc.), l'oració passa a tenir un sentit fals o contrari a l'original (cf. «Això no és una família feta», on l'eliminació de l'adjectiu no en fa canviar el sentit).

L'oració (8) (que hi posessin els seus noms «amb rètols lluminosos») no és informativa sense l'adjectiu, perquè en el context no s'hi pressuposa cap alternativa de cara al substantiu (*amb rètols*, o si no, amb què?). El que comunica, en aquests casos, és l'adjectiu.

La frase nominal de l'oració (9) («davant gent externa»), si no tingués l'adjectiu, pressuposaria, com en el cas anterior, una altra alternativa (*davant gent*, i no davant d'alguna altra cosa). Com que aquesta alternativa no la fa pressuposar el context (l'alternativa és: *davant gent externa*, i no *dels de casa*), l'adjectiu és obligatori.

A l'últim exemple (10) («Al voltant, xalets, i fins edificis alts»), l'ús obligatori de l'adjectiu depèn de les relacions dels elements del context. Les dues paraules *xalets* i *edificis* no es contraposen, sinó que *edifici* és un mot classificador de *xalets*. L'element que forma les relacions contextuais és l'adjectiu *alt*, que té concordança semàntica amb el substantiu *xalet*, ja que aquest designa una casa no gaire alta.

D'aquestes explicacions, podem concloure'n que l'ús obligatori o facultatiu de l'adjectiu no depèn mai d'un únic factor, sinó sempre d'una combinació de factors que comprenen la semàntica del substantiu i alguns cops de l'adjectiu, així com també la posició sintàctica de la frase nominal (mai, però, només aques-

ta posició), les pressuposicions i les alternatives introduïdes per aquesta realitat i la concordança semàntica d'elements del context.

Si retornem als tipus de canvi semàntic que s'esdevenen amb l'eliminació de l'adjectiu, veurem que n'hi ha tres:

1) Per falta d'informació l'oració no té sentit (núms. 1, 3, 4, 5, 6, 10).

2) L'oració passa a informar sobre un objecte o esdeveniment diferent de l'original perquè tracta de la classe més àmplia o d'una classe diferent, amb la qual cosa pot deixar d'ésser verídica o, almenys, passar a ser dubtosa (núms. 7, 8, 9).

3) L'oració perd informació però continua tenint el mateix sentit, li manca només el tret semàntic expressat per l'adjectiu (núm. 2).

E. M. WOLF

versió de M. Teresa Sabrià i Rius

BIBLIOGRAFIA

- BOGUSLAWSKI, A., *Problems of the Thematic-Rhematic Structure of Sentences* (Varsòvia 1977).
FILLMORE, Ch. J., *The case for case*, dins *Universals in linguistic theory* (Nova York, Ed. E. Bach, R. T. Harms, 1968).
WOLF, E. M., *Gramàtica i semàntica de l'adjectiu* (Moscou 1978) (en rus).

ABREVIATURES

- BG: BADIA MARGARIT, A., *Gramàtica catalana*, vols. I i II (Madrid 1962).
Bj: BERTRANA, P., *Josafat*, dins *Narracions catalanes del segle XX* (Barcelona 1973).
CA: CALDERS, P., *Aquí descansa Nevares*, dins *Narracions catalanes del segle XX* (Barcelona 1973).
FC: FRONTERA, G., *Els carnissers* (Barcelona 1970).
NC: *Narracions catalanes del segle XX*.
PP: PLA, J., *Pa i räim*, dins *Narracions catalanes*.
S: «Serra d'Or» (Barcelona 1976-77).
VM: VILLALONGA, Ll., *Mitja hora tard*, dins *Narracions catalanes del segle XX*.